

Natalija Trivić¹
Nezavisni istraživač, Banja Luka,
Republika Srpska

930.85:004.9(497.5)“2016/2020”
351.853(497.5)“2016/2020”
COBISS.SR-ID 68011529

ULOGA TEHNOLOGIJE U ZAŠTITI I DOSTUPNOSTI KULTURNOG NASLJEĐA REPUBLIKE SRPSKE

Apstrakt

Centralni predmet istraživanja koje je predstavljen u ovom radu je opis stanja i procjena stepena u kome je izvršena digitalizacija kulturnog nasljeđa Republike Srpske. Rukovodeći se pretpostavkom da je nepostojanje jedinstvenog informacionog sistema zaštite kulturnih dobara Republike Srpske jedan od glavnih razloga zbog kojeg ne postoji sveobuhvatna baza podataka o kulturnom nasljeđu na ovoj teritoriji, istraživanjem je potvrđeno da nije ispunjen uslov da ova vrsta podataka bude transparentna i dostupna stručnoj i široj javnosti. Utvrđivanje stepena digitalizacije kulturnog nasljeđa Republike Srpske realizovano je kroz evidentiranje i analizu postojeće građe koja je digitalizovana u nadležnim ustanovama kulture. Istovremeno je, kroz predstavljanje i komparaciju postojeće legislative koja reguliše ovu oblast, izvršena analiza faktora koji ograničavaju digitalizaciju artefakata koji pripadaju kulturnom nasljeđu. U metodološkom smislu prikupljanje podataka je izvršeno kroz intervju sa direktorom nadležne republičke institucije za zaštitu kulturnog nasljeđa kroz koji smo došli do saznanja o postojećim, ali i neophodnim tehničkim, kadrovskim i finansijskim pretpostavkama za uspješno provođenje procesa digitalizacije materijalne i nematerijalne kulturne baštine Republike Srpske. Rezultati istraživanja pokazuju da je digitalizacija kulturnog nasljeđa u Republici Srpskoj tek u začetku, a da su neke od prepreka u njenom sprovođenju: nepostojanje jedinstvenog servera za digitalno skladištenje kulturnog nasljeđa svih ustanova čija je to primarna djelatnost; nedovoljni tehnički i kadrovski kapaciteti; nepostojanje adekvatnih zakonskih rješenja koja regulišu digitalizaciju kulturne baštine; preplitanje nadležnosti na republičkom i državnom nivou u pogledu zaštite kulturnog nasljeđa što otežava proces digitalizacije. U cilju unapređenja ove oblasti, neophodno je sprovesti sistemsku brigu o ovim pitanjima i konkretno

1 natalijatrivic2@gmail.com

uspostaviti jedinstveni informacijski sistem zaštite kulturnih dobara Republike Srpske kako bi se sačuvalo i promovisalo kulturno nasljeđe te obezbjeđila prisutnost na digitalnoj kulturnoj mapi regiona, Evrope i svijeta.

Ključne riječi

kulturna baština, digitalizacija, kulturne politike, ustanove kulture, Republika Srpska

---

Digitalizacija kulturne baštine – neophodnost u zaštiti kulturnog identiteta

O važnosti kulturnog nasljeđa najbolje govori niz konvencija koje su usvojene od strane UNESCO-a s namjerom zaštite svjetske kulturne baštine, a jedna od definicija u tom dokumentu govori o tome da je kulturno nasljeđe jedan od ključnih segmenata za prepoznavanje i definisanje kulturnog identiteta jedne zemlje. U članu 4. Konvencije o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, koju je UNESCO potpisao sa zemljama članicama u Parizu, 1972. godine, stoji da:

Svaka država članica ove Konvencije priznaje da u njenu dužnost prvenstveno spadaju identifikacija, zaštita, konzervacija, prezentacija i prenošenje sljedećim generacijama kulturnih i prirodnih dobara opisanih u članku 1. i 2, a koji se nalaze na njenoj teritoriji. U tom cilju ona će nastojati da djeluje sopstvenim naporima, koristeći sve svoje mogućnosti, a gdje je potrebno koristeći i međunarodnu pomoć i saradnju u finansijskom, umjetničkom, naučnom i tehničkom pogledu.²

S aspekta šireg društvenog interesa, imajući u vidu sveprisutan razvoj i mogućnost novih tehnologija, nemjeriv je značaj koji ima proces digitalizacije kulturnog nasljeđa za potrebe naučnika, istraživača, ali i šire javnosti za sopstvene potrebe.

U prepoznavanju značaja digitalizacije kulturnog nasljeđa UNESCO polazi od bazne definicije nasljeđa prema kojoj je ono „iz prošlosti, ono sa čime živimo danas i ono što prenosimo budućim generacijama”.³ Upravo zbog potrebe trajne vrijednosti kulturnog nasljeđa koje treba čuvati za buduće generacije

---

² UNESCO <https://whc.unesco.org/en/basictexts/>, [Pristupljeno 15.03.2022].

³ UNESCO <https://whc.unesco.org/en/basictexts/>, [Pristupljeno 15.03.2022].

promoviše se aktivan pristup njegovom očuvanju kroz kontinuiranu digitalizaciju materijala trajne vrijednosti i to „ona mjesta, objekte i nematerijalne stvari koje imaju kulturnu, istorijsku, estetsku, arheološku, naučnu, etnološku ili antropološku vrijednost za grupe i pojedince”⁴ U Povelji UNESCO-a o očuvanju digitalnog nasljeđa (2009) ukazano je na činjenicu da se resursi ljudskog znanja ili izražavanja „sve više stvaraju digitalno, ili se pretvaraju u digitalni oblik iz postojećih analognih izvora. Tamo gdje su resursi „rođeni digitalni” ne postoji drugi format osim digitalnog originala. Mnogi od ovih resursa imaju trajnu vrijednost i značaj, te stoga predstavljaju nasljeđe koje treba zaštititi i sačuvati za sadašnje i buduće generacije. Ovo nasljeđe može postojati na bilo kojem jeziku, u bilo kojem dijelu svijeta, i u bilo kojoj oblasti ljudskog znanja ili izražavanja”⁵ I tada je ukazano da će digitalizovano kulturno nasljeđe vremenom postati važnije, sve raširenije i dostupnije, a što omogućava Internet platforma.

O sve većoj neophodnosti digitalizacije kulturnog nasljeđa ukazuje i Evropska komisija zagovarajući unapređenje kulturnih politika zemalja članica u oblastima digitalizacije, onlajn pristupa i digitalnog čuvanja kulturne baštine. U Preporuci o zajedničkom evropskom prostoru podataka za kulturnu baštinu (2021), Evropska komisija ukazuje na to da:

*[...] digitalne tehnologije mijenjaju naše živote brzim tempom, pružajući nove mogućnosti za društvo, uključujući institucije kulturnog nasljeđa. Digitalne tehnologije mogu da ponude institucijama kulturnog nasljeđa efikasnije alate pomoću kojih mogu da digitalizuju dobra kulturnog nasljeđa i dopru do šire publike. Ovo stvara više načina za javnost da pristupi, otkrije, istražuje i uživa u kulturnim dobrima i stvara više mogućnosti ponovnog korišćenja kulturnih dobara za inovativne i kreativne usluge i proizvode u različitim sektorima, kao što su kulturni i kreativni, te sektor turizma.*⁶

Dakle, digitalizacijom se štiti i čuva kulturno nasljeđe jedne zemlje, i čini u svakom momentu dostupno za naučnike, istraživače, za buduće generacije, ali i za potrebe razvoja i promocije kulturnog turizma i generalno kreativnih industrija.

4 UNESCO <https://en.unesco.org/themes/information-preservation/digital-heritage/concept-digital-heritage>, [Pristupljeno 20.03.2022].

5 UNESCO <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000179529.page=2>, [Pristupljeno 20.03.2022].

6 EUROPEAN COMMISSION file://C:/Users/Lenovo/Downloads/C_2021_7953_1_EN_ACT_part1_v5_YLDDJUfeiMyrMtRT5F0sz2MGmc_80911.pdf, [Pristupljeno 18.03.2022].

U Republici Srpskoj/Bosni i Hercegovini proces digitalizacije kulturnog nasljeđa je počeo, ali uz evidentne probleme koji su uzrokovani političkim, administrativnim, tehničkim i kadrovskim ograničenjima. Upravo u vezi sa kulturnim identitetom zemlje koji se, između ostalog, oslikava i kroz pokretna i nepokretna kulturna dobra, a imajući u vidu kontinuirani tehnološki razvoj, u ovom radu istraživali smo stepen digitalizacije kulturnog nasljeđa Republike Srpske. Glavna pretpostavka za ovo istraživanje bila je da nepostojanje jedinstvenog informacionog sistema zaštite kulturnih dobara Republike Srpske ne prikazuje sveobuhvatnu bazu podataka nasljeđa na ovoj teritoriji, te ne čini dovoljno transparentnim i dostupnim podatke stručnoj i široj javnosti.

Osnovni ciljevi istraživanja bili su da istražimo stepen digitalizacije kulturnog nasljeđa Republike Srpske, ali i da se dođe do saznanja koji su ključni problemi koji onemogućavaju centralizaciju podataka o kulturnom nasljeđu od strane ustanova kulture koje su nadležne za ovaj proces. Analizom postojeće legislative koja reguliše zaštitu kulturnih dobara u Republici Srpskoj odnosno Bosni i Hercegovini, utvrdili smo faktore koji ograničavaju digitalizaciju kulturnog blaga.

Barijere u digitalizaciji kulturnog nasljeđa u Republici Srpskoj/Bosni i Hercegovini

Kulturna dobra u Bosni i Hercegovini su, shodno Ustavu Bosne i Hercegovine, u nadležnosti njenih entiteta – Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine. Pometnju po pitanju donošenja zakona, odnosno odluka entitetskih institucija u domenu zaštite kulturnog nasljeđa, uveo je Aneks 8. Dejtonskog mirovnog sporazuma uspostavljanjem kategorije „nacionalnog spomenika“ u nadležnosti Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika od izuzetnog značaja za Bosnu i Hercegovinu. Ova komisija je, suprotno svojim ustavnim nadležnostima i Aneksu 8 Dejtonskog mirovnog sporazuma (1995),⁷ pored dobara od izuzetnog značaja, obuhvatila i ona nižih vrijednosti, što je i u suprotnosti sa Odlukom Predsjedništva Bosne i Hercegovine o komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika (2001).⁸ Ovakva odluka direktno sprječava, odnosno ograničava rad nadležnog Zavoda za kulturno-istorijsko i prirodno nasljeđe Republike Srpske u smislu da se pomenuta Komisija stavlja iznad nadležnosti republičkih institucija i prisvaja sebi odlučivanje o zaštiti

7 OHR <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/annex-8/>, [Pristupljeno 18.03.2022].

8 Odluka o komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, Broj: 1-02-01-484/02, Sarajevo, 2001.

kulturnih dobara, sve više učestvuje u segmentima zaštite koji joj, prema postojećim zakonima, ne pripadaju, prvenstveno misleći na izdavanje dozvola koje se odnose na regulaciju imovinsko pravnih odnosa u entitetima. S obzirom na to da navedena dugogodišnja praksa direktno utiče na prenos nadležnosti Republike Srpske na Bosnu i Hercegovinu, odnosno u koliziji je sa Ustavom Bosne i Hercegovine,⁹ Aneksom 8. Dejtonskog mirovnog sporazuma i Ustavom Republike Srpske,¹⁰ reagovala je Narodna skupština Republike Srpske koja je 10. decembra 2021. godine usvojila Zaključke u vezi sa informacijom o prenosu nadležnosti sa Republike Srpske na Bosnu i Hercegovinu,¹¹ u koju je, između ostalog, izvršteno i vraćanje nadležnosti zaštite kulturnog nasljeđa Republici Srpskoj.

Nedostatak u zakonodavstvu Republike Srpske je taj što još uvijek ne postoji poseban zakon koji reguliše digitalizaciju kulturnih dobara. Postojeća Strategija razvoja kulture Republike Srpske 2017–2022¹² odnosi se prema digitalizaciji kao primarnom cilju, ali prepoznaje i ograničenja nastala zbog nepostojeće domaće legislative u kojoj bi digitalizacija kulturnog nasljeđa bila regulisana posebnim zakonom. Zaštita kulturnih dobara Republike Srpske kroz proces digitalizacije definisana je kroz segmente Zakona o elektronskom dokumentu Republike Srpske (2015). U njegovim odredbama definišu se upotreba i promet elektronskih dokumenata u internom smislu, odnosno:

*[...] upotreba elektronskog dokumenta od republičkih organa, organa jedinica lokalne samouprave, privrednih društava, ustanova, preduzetnika i drugih pravnih i fizičkih lica u obavljanju djelatnosti, te u postupcima koji se vode pred nadležnim organima u upravnom, sudskom ili drugom postupku u kojima se elektronska oprema i programi mogu primjenjivati u izradi, prenosu, prijemu i čuvanju informacija u elektronskom obliku, pravna valjanost elektronskog dokumenta, te upotreba i promet elektronskog dokumenta.*¹³

9 Ustav Bosne i Hercegovine, Aneks IV Dejtonskog mirovnog sporazuma, SAD, 1995.

10 Ustav Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 21/92-precisšen tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11.

11 Zaključci u vezi informacije o prenosu nadležnosti sa Republike Srpske na Bosnu i Hercegovinu, Narodna skupština Republike Srpske, Broj: 02/1-021-1030/21.

12 Strategija razvoja kulture Republike Srpske 2017-2022, Službeni glasnik Republike Srpske, Broj: 73/17.

13 Zakon o elektronskom dokumentu Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 106/15.

Takođe, članom 22 Zakona o muzejskoj djelatnosti Republike Srpske (2021) definisana je digitalizacija muzejske građe „kao mjera zaštite, s ciljem dokumentovanja stanja, korišćenja u okviru informacionog sistema, lakšeg pretraživanja i objavljivanja”.¹⁴ Razumjevajući potrebu za zakonskom regulacijom digitalizacije kulturnih dobara, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske uputilo je u skupštinsku proceduru novi Zakon o kulturnim dobrima čije se donošenje očekuje krajem aprila 2022. godine. U nacrtu ovog zakona, u članu 33, definisana je nadležnost Zavoda za kulturno-istorijsko i prirodno nasljeđe Republike Srpske „da sprovodi postupak digitalizacije nepokretnih kulturnih dobara, odnosno vrši prevođenje podataka o nepokretnim kulturnim dobrima iz analogne u digitalnu formu, kao i podataka i dokumentacije o kulturnom dobru”,¹⁵ dok je Arhiv Republike Srpske, članom 34, nadležan da „uspostavlja i vodi informacioni sistem pokretnih i nematerijalnih kulturnih dobara”.¹⁶ Dakle, uočljivi su iskoraci relevantnih institucija Republike Srpske da u zakonske okvire uvede digitalizaciju kulturnih dobara kao neophodnost u zaštiti kulturnog nasljeđa, odnosno identiteta.

Potreba za digitalizacijom kulturnih dobara neophodna je i zbog činjenice da se postojeća kulturna dobra Republike Srpske vode na različitim listama koje vode međunarodne, ali i domaće institucije. U skladu sa Konvencijom za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine, na UNESCO-ovoj Listi svjetske baštine upisana su dva kulturna dobra iz Bosne i Hercegovine - most Mehmed-paše Sokolovića u Višegradu (Republika Srpska) i područje Starog mosta starog grada Mostara (Federacija Bosne i Hercegovine). Pored Liste svjetske baštine, UNESCO u Bosni i Hercegovini vodi i liste nematerijalne kulturne baštine – Reprezentativna lista nematerijalne kulturne baštine čovječanstva i Lista nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita.¹⁷ Na UNESCO Reprezentativnoj listi nematerijalne kulturne baštine čovječanstva upisana kulturna dobra iz Republike Srpske su:¹⁸ Zmijanjski vez (2014), Konjičko drvorezbarstvo (2017), Branje trave ive na Ozrenu (2018) i Običaj takmičenja u košenju trave na Kupresu (2020). Postupak delegiranja kulturnog nasljeđa iz Bosne i Hercegovine na listu UNESCO-a bazira se na Konvenciji o očuvanju nematerijalne kulturne baštine (2008) po kojoj je

14 Zakon o muzejskoj djelatnosti Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 112/21.

15 Narodna skupština Republike Srpske <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/zakoni-u-proceduri/nacrt-zakona-o-kulturnim-dobrima>, [Pristupljeno 28.03.2022].

16 Narodna skupština Republike Srpske <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/zakoni-u-proceduri/nacrt-zakona-o-kulturnim-dobrima>, [Pristupljeno 28.03.2022].

17 UNESCO <https://ich.unesco.org/en/lists>, [Pristupljeno 15.03.2022].

18 UNESCO <https://ich.unesco.org/en/lists>, [Pristupljeno 15.03.2022].

obaveza svake zemlje potpisnice da u cilju očuvanja nematerijalne kulturne baštine na njenoj teritoriji, vodi jedan ili više inventara elemenata nematerijalne baštine. Nadležna ministarstva u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine zadužena su da vode otvorene preliminarne liste nematerijalne kulturne baštine, koje zajedno čine Preliminarnu otvorenu listu nematerijalne kulturne baštine Bosne i Hercegovine.

Dodatno, u Republici Srpskoj Zavod za kulturno-istorijsko i prirodno nasljeđe vodi listu kulturnog nasljeđa na svojoj teritoriji, a na kojoj se nalaze 1223 kulturna dobra. Među najznačajnijima se izdvajaju: kulturna dobra od izuzetnog značaja – Arheološki kompleks Skelani,¹⁹ Spomen kompleks Tjentište,²⁰ Spomen kompleks Kozara,²¹ Spomen područje Donja Gradina,²² Kulturno-istorijski kompleks Detlak²³ – kulturno dobro od velikog značaja, i brojni drugi. Iako ova institucija kulture vodi interni registar, kulturno nasljeđe nije zabilježeno u digitalnom formatu, odnosno ne postoji u digitalnim registrima, niti je navedeno na njihovom zvaničnom sajtu. Razlog za to je, prema riječima direktora Zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske Jasne Milešević:

[...] nedovoljno izdvajanje budžetskih sredstava za potrebe digitalizacije kulturnog nasljeđa Republike Srpske, a još važnije uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema koji će, tehnički i kadrovski, uvezati sve ustanove kulture u čijoj nadležnosti je digitalizacija kulturnih dobara. Zavod u ovom momentu, finansijskim sredstvima međunarodnog granta, radi na unapređenju zvaničnog sajta s ciljem prikaza jedinstvene liste kulturnih dobara Republike Srpske.²⁴

Na osnovu navedenog, evidentno je da do danas ni Republički zavod nije uspio da, bar na zvaničnom sajtu ustanove, učini dostupnom listu kulturnog nasljeđa stručnoj i široj javnosti.

Zbog činjenice da trenutno ne postoji jedinstven sistem zaštite kulturnih dobara u Republici Srpskoj, veoma je teško i gotovo nemoguće dati jasan i precizan spisak zaštićenih kulturnih dobara, te očekivati da su sva dobra i nave-

19 Službeni glasnik Republike Srpske, Broj:38/09

20 Službeni glasnik Republike Srpske, Broj:90/09

21 Službeni glasnik Republike Srpske, Broj:125/11

22 Službeni glasnik Republike Srpske, Broj:16/96

23 Službeni glasnik Republike Srpske, broj:108/10

24 Intervju sa direktorom Zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske Jasnom Milešević, Banja Luka, novembar 2021.

dena. Jedinstven sistem zaštite kulturnih dobara bi, prema Strategiji razvoja kulture Republike Srpske 2017–2022,²⁵ trebao da uključi sva kulturna dobra Republike Srpske koja se trenutno vode u sledećim dokumentima:

- Lista kulturnih dobara deklarirana odlukama Narodne skupštine i Vlade Republike Srpske,
- Lista kulturna dobra iz Registra Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine do 1992. godine,
- Privremena lista nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine,
- Lista proglašanih nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine,
- Lista kulturnih dobara iz Prostornog plana Republike Srpske,
- Lista kulturnih dobara iz prostorno planske dokumentacije opština i gradova u Republici Srpskoj,
- Lista kulturnih dobara pod prethodnom zaštitom Republike Srpske.

Na osnovu predstavljene analize proizilazi da su nepokretna kulturna dobra zaštićena kroz više političkih i pravnih okvira, odnosno registrovana su i zaštićena u bivšim, ali i sadašnjim državnim uređenjima – u bivšoj Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini, zatim u Republici Srpskoj, pa na nivou Bosne i Hercegovine preko Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika, i na kraju UNESCO-a. Dalje, za zaštitu kulturnog nasljeđa nadležne su različite institucije među kojima entitetski/kantonalni instituti za zaštitu nasljeđa u Bosni i Hercegovini, od koji je u Republici Srpskoj nadležan Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa, ali i dijelom Komisija za zaštitu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine koja proglašava kulturna dobra na prostoru cijele Bosne i Hercegovine.

Prema dostupnim podacima Zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske²⁶ udruživanjem nepokretnih kulturnih dobara sa pojedinačnih, gore navedenih lista u jedinstven registar, sabralo bi se, dodatno, više od 700 kulturnih dobara na području Republike Srpske. Upravo bi digitalizacija kulturnog nasljeđa i uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema zaštite kulturnih dobara, u skladu sa zakonima i drugim važećim zakonskim aktima, omogućila da se uspostavi lista zaštićenih kulturnih dobara, te da se postojeća građa digitalizuje u skladu sa savremenim zahtjevima struke. Na taj način bi se podaci o kulturnom nasljeđu sistematizovali i učini-

25 Strategija razvoja kulture Republike Srpske 2017-2022, Službeni glasnik Republike Srpske, Broj: 73/17

26 Intervju sa direktorom Zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske Jasnom Milešević, Banja Luka, novembar 2021.

li dostupnim za naučnike, istraživače, ali i širu javnost. Na osnovu navedenog nameće se potreba hitnog rješavanja i postavljanja prioriteta u digitalizaciji kulturnih dobara Republike Srpske.

Analiza procesa digitalizacije kulturnog nasljeđa u Republici Srpskoj

Digitalizacija kulturnih dobara u Republici Srpskoj počela je 2017. godine kao rezultat provođenja Srednjoročnog plana republičkih organa uprave 2016–2020.²⁷ U ovom dokumentu se navela neophodnost nabavke servera operativnih sistema, što je i realizovano finansijskim sredstvima Vlade Republike Srpske u 2019. godini. Dodatno, obezbijedena su sredstva iz donacije Vlade Republike Srbije za nabavku servera i baze podataka za digitalizaciju kulturnih dobara, a čiji su nosioci aktivnosti bili Zavod za kulturno-istorijsko i prirodno nasljeđe Republike Srpske, Arhiv Republike Srpske, Muzej Republike Srpske i Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske. Specifičnosti digitalizacije kulturnog nasljeđa koja je omogućena u navedenim republičkim ustanovama kulture ogledala se u uspostavljanju istovjetnih baza za skladištenje, korišćenje i čuvanje podataka, ali na različitim serverima što je onemogućilo uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema zaštite kulturnih dobara Republike Srpske. Dakle, proces digitalizacije pokretne i nepokretne baštine nije unificiran, a dodatni nedostatak je taj što kulturna građa nije u svakom momentu dostupna javnosti.

Prema podacima Zavoda za kulturno-istorijsko i prirodno nasljeđe Republike Srpske proces digitalizacije kulturnih dobara počeo je u januaru 2020. godine i od tada se na godišnjem nivou digitalizuje oko 1000 predmeta, odnosno građe koja svakodnevno stiže u djelokrug rada ove ustanove, ali i one koja se baštini i čuva od 70-tih godina prošlog vijeka. I u prkos tome što Republički zavod baštini izuzetan obim kulturnih dobara, iz ove institucije kulture navode da se „kulturno nasljeđe digitalizuje prema prioritetima i za svoju internu upotrebu. Nažalost, digitalizovana građa još uvijek nije dostupna javnosti, a dodatno otežavajuća okolnost je mali broj zaposlenih koji su angažovani na digitalizaciji kulturnog nasljeđa i koji u procesu digitalizacije ne mogu zaštićena dobra pozicionirati u realnom prostoru usljed korišćenja postojećeg servera koji ne podržava GPS koordinate, a ni geografski informa-

---

27 Srednjoročni plan republičkih organa uprave 2016–2020, Vlada Republike Srpske, Zaključak br: 133/16

cioni sistem (GIS)".²⁸ Ovi podaci nam potvrđuju da pored navedenih tehničkih nedostataka u procesu digitalizacije kulturnog nasljeđa, Republički zavod ima dodatni problem specijalizovanih zaposlenika koji se isključivo bave navedenim poslovima. Prema podacima Zavoda „od ukupno 27 zaposlenih radnika, samo troje njih se, pored redovnih zaduženja, bavi i digitalizacijom građe kulturnih dobara".²⁹ Dakle, nedostatak dovoljnog broja zaposlenih koji bi isključivo trebalo da se bave digitalizacijom kulturnog nasljeđa je dodatno otežavajući faktor ove institucije kulture koja bi trebalo da adekvatno odgovori izazovima digitalnog skladištenja, čuvanja i distribucije podataka kulturnog nasljeđa Republike Srpske.

Muzej Republike Srpske je, na osnovu potpisanog Protokola o saradnji Muzeja Republike Srpske i Muzeja Vojvodine,³⁰ a na osnovu Memoranduma o saradnji Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske i Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije,³¹ 2018. godine počeo sa digitalizacijom kulturne baštine Republike Srpske na način korišćenja jedinstvenog informacionog sistema IMUS³² koji omogućava pretraživanje kulturnog nasljeđa u muzejskoj oblasti za naučne radnike, istraživače, studente, kao i cijelu akademsku zajednicu. Prema podacima Muzeja Republike Srpske „na godišnjem nivou se digitalizuje oko hiljadu predmeta, a posao digitalizacije građe je organizovan na način da je u svakom odjeljenju ove ustanove raspoređen po jedan radnik čije je zaduženje i posao digitalizacije kulturnih dobara".³³ Dakle, Muzej Republike Srpske dostupnost podataka o kulturnim dobrima Republike Srpske, koje baštini i štiti, obezbjeđuje stručnoj javnosti putem jedinstvene informacione baze IMUS, u kojoj je i registar kulturnih dobara svih muzeja Srbije. Naravno, u ovom informacionom sistemu se ne nalazi kompletno kulturno nasljeđe koje baštini ova ustanova, zbog ograničavajućeg faktora broja zaposlenih koji se bave digitalizacijom, ali i obimne građe kojom ova ustanova raspolaže.

Dalje, konverzija arhivske i bibliotečke građe u nadležnosti je Narodne i univerzitetske biblioteke Republike Srpske i Arhiva Republike Srpske. Narodna i univerzitetska biblioteka je svoju građu u digitalnim formatima,³⁴ tzv. digita-

28 Intervju sa direktorom Zavoda za kulturno-istorijsko i prirodno nasljeđe Republike Srpske Jasnom Milešević, Banja Luka, novembar 2021.

29 Isto

30 Protokol o saradnji Muzeja Republike Srpske i Muzeja Vojvodine, Banja Luka, decembar 2017.

31 Memorandum o saradnji Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske i Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, Beograd, novembar 2017.

32 IMUS-Istorijski muzej Srbije <https://imus.org.rs>

33 Izvještaj o radu JU Muzej Republike Srpske za 2020.godinu, Banja Luka, februar 2021.

34 Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske <https://nub.rs/pretrazivanje>

lizovane knjige, odnosno kataloge, grupisala po modelu stare i rijetke knjige, zavičajne knjige, lokalne knjige, novine i časopisi, te posebno vrijedna djela akademika Vlade Miloševića. Digitalizacija bibliotečke građe je omogućena korišćenjem informacionog sistema COBBIS,³⁵ koji obezbjeđuje dostupnost, pretraživanje i rezervaciju bibliotečke građe u zajedničkom katalogu biblioteke u Republici Srpskoj i u katalozima pojedinačnih biblioteka. Naravno, konverzija bibliotečke građe u digitalni format je proces kontinuiteta, koji zahtjeva očuvanje i zaštitu digitalne građe. Ova kulturna ustanova navedeni proces provodi od 2018. godine uz kontinuirane obuke bibliotekara koji su zaduženi za digitalizaciju bibliotečke građe.

Pretvaranje arhivske i bibliotečke građe u digitalni format posao je i Arhiva Republike Srpske, a najčešće se koristi za kulturno-obrazovne projekte, uglavnom izložbe. Ova ustanova je 2020. godine nabavila najsavremeniju tehničku opremu za digitalizaciju te softver za arhivski opis na osnovu čega se realizuju pilot projekti digitalizacije manjih jedinica arhivske građe koje se mogu spajati i u veće formate.³⁶ Na taj način dio digitalizovane arhivske građe Republike Srpske postavljen je na internet platformu Arhipedija,³⁷ a čiji značaj je dvostruk.

S jedne strane, softver se koristi kao alat za arhivsku obradu od strane arhivista. S druge strane, služi kao stalno ažuriran opis građe koja se čuva u ovoj instituciji, uključujući i priloženu digitalizovanu građu. Na ovaj način korisnici su dobili priliku da pristupe najsavremenijim metapodacima – opisima fondova i zbirki te pripadajućoj arhivskoj građi – kao i dijelu digitalizovane građe iz arhivskog opusa.³⁸

Dakle, Arhiv Republike Srpske je iskoračio u odnosu na druge ustanove kulture Republike Srpske po pitanju dostupnosti digitalizovane arhivske građe krajnjim korisnicima.

Navedena analiza rada institucija i ustanova kulture Republike Srpske u oblasti digitalizacije pokretne i nepokretne kulturne baštine potvrđuje da nije unificirana, sa aspekta informacionih i tehničkih rješenja, niti je njihova postojeća digitalizovana građa na isti način i u obimu dostupna stručnoj i široj javnosti. Evidentno je da ne postoji ozbiljan, jedinstven pristup u procesima

35 Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske <https://rs.cobiss.net/>

36 Izvještaj o radu JU Arhiv Republike Srpske za 2020.godinu, Banja Luka, februar 2021].

37 Arhiv Republike Srpske, https://arhivrs.org/?page_id=140, [Pristupljeno 03.04.2022].

38 Arhiv Republike Srpske, https://arhivrs.org/?page_id=140, [Pristupljeno 03.04.2022].

digitalizacije kulturnog nasljeđa Republike Srpske uzrokovan nedostatkom finansijskih, tehničkih i kadrovskih kapaciteta. Nepostojanje jedinstvenog informacionog sistema, odnosno servera za potrebe digitalizacije kulturnog nasljeđa Republike Srpske dodatno otežava rad ustanovama u smislu skladištenja, čuvanja i dostupnosti podataka o kulturnim dobrima Republike Srpske na jednom mjestu.

Zaključak

Sprovedenim istraživanjem konstatovano je da u Republici Srpskoj ne postoji jedinstven server za digitalno skladištenje kulturnog nasljeđa koje baštine ustanove kulture i čija je to primarna djelatnost. Uzroci sporog procesa digitalizacije kulturnih dobara su u nepostojanju adekvatnih zakonskih rješenja koja regulišu pitanja digitalizacije kulturnih dobara, nepostojanju dovoljnih tehničkih i kadrovskih kapaciteta za navedeni posao, nedostatnost usmjerenog budžetskog izdvajanja za proces digitalizacije, a otežavajuća okolnost koja utiče na ovaj proces je sukob nadležnosti u oblasti zaštite kulturnih dobara između Republike Srpske i Bosne Hercegovine. Sve navedeno dovodi do toga da je veoma mali broj zaštićenih kulturnih dobara konvertovan u digitalni format te da navedena građa, u najvećem obimu, nije dostupna stručnoj i široj javnosti.

Iz navedenog proizilazi da je neophodno pokrenuti sveobuhvatne aktivnosti kojima bi se povezala strateška i operativna pitanja digitalizacije kulturnog nasljeđa u Republici Srpskoj, a čiji osnov bi bio na zajedničkom serveru sa modulima kojima bi svaka relevantna ustanova kulture digitalizovala vlastitu arhivu podataka u domenu pokretne i nepokretne kulturne baštine. Na taj način bi sva digitalizovana građa kulturnih dobara bila smještena na jednom mjestu i putem interneta bi u svakom momentu bila dostupna stručnoj i široj javnosti.

Iako će donošenje novog Zakona o kulturnim dobrima Republike Srpske učiniti iskorak u definisanju nadležnosti ustanova kulture u procesu digitalizacije kulturnog nasljeđa, te regulisati kategorizaciju kulturnih dobara sa svih zvaničnih lista na kojima se trenutno vode, donošenje posebnog zakona koji bi se isključivo bavio regulisanjem digitalizacije kulturnih dobara bio bi strateško rješenje čime bi se uspostavio okvir za veća finansijska izdvajanja za procese konverzije analognih u digitalne formate kulturnih dobara, angažovao veći broj stručnjaka za navedeni posao kontinuiteta te nabavku jedinstvenog servera za skladištenje, čuvanje i korišćenje podataka o kulturnom nasljeđu. Na taj način

bi se konačno uspostavila digitalna, jedinstvena lista pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara Republike Srpske te postala prisutna na digitalnoj, kulturnoj mapi regiona, Evrope i svijeta. Njen značaj bi se u konačnici ogledao u dostupnosti navedenih podataka stručnoj i široj javnosti, za naučne svrhe, ali i za potrebe istraživanja i saznavanja svakog pojedinca koji pristupa podacima o kulturnim dobrima Republike Srpske putem interneta.

Literatura

Dokumenti

- Odluka o komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, Broj: 1-02-01-484/02, Sarajevo, 2001
- Ustav Bosne i Hercegovine, Aneks IV Dejtonskog mirovnog sporazuma, Ohajo, SAD, 1995
- Ustav Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 21/92-prečišćen tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11
- Zaključci u vezi informacije o prenosu nadležnosti sa Republike Srpske na Bosnu i Hercegovinu, Narodna skupština Republike Srpske, Broj: 02/1-021-1030/21
- Strategija razvoja kulture Republike Srpske 2017-2022, Službeni glasnik Republike Srpske, Broj: 73/17
- Zakon o elektronskom dokumentu Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 106/15
- Zakon o muzejskoj djelatnosti Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 112/21
- Odluka o utvrđivanju arheološkog kompleksa Skelani kulturnim dobrom od izuzetnog značaja, Službeni glasnik Republike Srpske, Broj:38/09
- Odluka o utvrđivanju spomen kompleksa Tjentište kulturnim dobrom od izuzetnog značaja, Službeni glasnik Republike Srpske, Broj:90/09
- Odluka o utvrđivanju spomen kompleksa Kozara kulturnim dobrom od izuzetnog značaja, Službeni glasnik Republike Srpske, Broj:125/11
- Zakon o spomen području Donja Gradina, Službeni glasnik Republike Srpske, Broj:16/96
- Odluka o utvrđivanju kulturno-istorijskog kompleksa Detlak kulturnim dobrom od izuzetnog značaja, Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 108/10

- Strategija razvoja kulture Republike Srpske 2017-2022, Službeni glasnik Republike Srpske, Broj: 73/17
- Srednjoročni plan republičkih organa uprave 2016-2020, Vlada Republike Srpske, Zaključak broj: 133/16
- Protokol o saradnji Muzeja Republike Srpske i Muzeja Vojvodine, Banja Luka, decembar 2017.
- Memoranduma o saradnji Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske i Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, Beograd, novembar 2017.
- Intervju sa direktorom Zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske Jasnom Milešević, Banja Luka, novembar 2021.
- Izvještaj o radu JU Muzej Republike Srpske za 2020.godinu, Banja Luka, februar 2021.

Vebografija

- UNESCO, <https://whc.unesco.org/en/basictexts/>, [Pristupljeno 15.03.2022].
- UNESCO, <https://en.unesco.org/themes/information-preservation/digital-heritage/concept-digital-heritage>, [Pristupljeno 15.03.2022].
- UNESCO <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000179529.page=2>, [Pristupljeno 20.03.2022].
- EUROPEAN COMMISSION, Commission recommendation on a common European data space for cultural heritage, Brusel, 2021, file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/C_2021_7953_1_EN_ACT_part1_v5_YLD-LDJUfeiMyrMtRT5F0sz2MGmc_80911.pdf, [Pristupljeno 18.03.2022].
- OHR (Office of the High Representative in Bosnia and Herzegovina) <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/annex-8/>, [Pristupljeno 18.03.2022].
- Narodna skupština Republike Srpske <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/zakoni-u-proceduri/nacrt-zakona-o-kulturnim-dobrima>, [Pristupljeno 28.03.2022].
- UNESCO <https://ich.unesco.org/en/lists>, [Pristupljeno 15.03.2022].
- UNESCO <https://ich.unesco.org/en/lists>, [Pristupljeno 15.03.2022].
- IMUS-Istorijski muzej Srbije <https://imus.org.rs>, [Pristupljeno 05.04.2022].
- Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske, <https://nub.rs/pretrazivanje>, [Pristupljeno 04.04.2022].
- Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske, <https://rs.cobiss.net/>, [Pristupljeno 04.04.2022].
- Arhiv Republike Srpske, https://arhivrs.org/?page_id=140, [Pristupljeno 03.04.2022].

THE ROLE OF TECHNOLOGY IN THE PROTECTION AND AVAILABILITY OF THE CULTURAL HERITAGE OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Abstract

The central subject of the research presented in this paper is the account of the situation and the assessment of the degree to which the digitization of the cultural heritage of the Republic of Srpska has been performed. Guided by the assumption that the lack of a single information system for the protection of cultural property of the Republic of Srpska is one of the main reasons why there is no comprehensive database of cultural heritage in this area, the research has confirmed that the condition for this type of data to be transparent and available to the professional and general public, has not been met. Assessing the degree of digitization of the cultural heritage of the Republic of Srpska was done through the recording and analysis of the existing material that has been digitized in competent cultural institutions. At the same time, through presentation and comparison of the existing legislation regulating this area, an analysis of the factors limiting the digitization of artefacts belonging to the cultural heritage was performed. In methodological terms, data collection was done through an interview with the director of the competent republic institution for the protection of cultural heritage, through which we learned about the existing but also necessary technical, personnel and financial prerequisites for the successful implementation of the process of digitization of tangible and intangible cultural heritage. The results of the research show that the digitalization of cultural heritage in the Republic of Srpska is in its infancy, and that some of the obstacles in its implementation are: the lack of a single server for digital storage of cultural heritage for all institutions whose primary activity that is; insufficient technical and human resources; lack of adequate legal solutions regulating the digitization of cultural heritage; the intertwining of competencies at the national and state level in terms of protection of cultural heritage, which complicates the digitalization process further. In order to improve this area, it is necessary to implement systemic care of these issues and specifically to establish a single information system for the protection of cultural property of the Republic of Srpska in order to preserve and promote cultural heritage and ensure a presence on the digital cultural map of the region, Europe and the world.

Keywords

---

cultural heritage, digitalization, cultural policies, cultural institutions, Republic of Srpska

Primljeno: 31. 3. 2022.

Prihvaćeno: 14. 4. 2022.